

Gavin Ambrose & Paul Harris. (2006). *The Fundamentals of Typography*. Lausanne : AVA Publishing SA.

Ilene Strizver. (2006). *Type Rules! : The Designer's Guide to Professional Typography*. New Jersey : John Wiley & Sons.

Karen Cheng. (2005). *Designing Type*. New Haver : Yale University Press.

Phil Baines & Andrew Haslam. (2005). *Type & Typography*. New York : Waston-Guptill Publication.

Rob Carter, Ben Day, & Philip Meggs. (2002). *Typographic Design : Form and Communication*. Third Edition. New Jersey : John Wiley & Sons.

Timothy Samara. (2004). *Typography Workbook*. Massachusetts : Rockport Publishers.

Will Hill. (2005). *The Complete Typographer*. Singapore : Quarto Publishing plc.

ศิลปกรรมศาสตร์ – เรียนไปได้อะไร

สมพร พุราจ

ตลอดเวลากว่า 20 ปีที่สอนอยู่คณะศิลปกรรมศาสตร์ มีคำถามจากนักศึกษาและจากผู้ปกครอง และก็เคยถามตัวเองอยู่บ่อยๆ ว่า นักศึกษาเรียนรู้อะไรไปจากเรา เมื่อจบไปแล้วเขาได้อะไรที่เรียนไปทำอะไร

ก่อนจะตอบคำถามนี้ คงต้องยกเอา “ความฝัน” ของศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินิ ผู้ก่อตั้งสาขาการละครเมื่อปีพ.ศ. 2529 และขยายสาขานี้ออกไปจนกลายเป็นคณะศิลปกรรมศาสตร์ในปี พ.ศ.2539 ที่ประกอบด้วยสาขาการละคร สาขาวิชาการออกแบบทัศนศิลป์ และสาขาวิชาศิลปะการออกแบบหัตถอุตสาหกรรม (ตั้งอยู่ที่ศูนย์ลำปาง) มาเล่าให้ฟังกันก่อน

ศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินิ ต้องการแสดงให้เห็นสังคมและประเทศไทยเห็นว่า “ศิลปกรรมสามารถพัฒนาประเทศไทย” การเรียนรู้ทางด้านศิลปะไม่ว่าจะเป็นด้านการละคร ทัศนศิลป์หรือหัตถอุตสาหกรรม เป็นความรู้ที่มีประโยชน์หลายอย่าง ประโยชน์ที่เห็นได้ชัดคือ ทางด้านการออกแบบ (Design) ด้านความรู้ความเชี่ยวชาญ (Know-how) และแน่นอนก็จะต้องมีองค์ประกอบด้านสุนทรียศาสตร์ในเชิงศิลปะและในเชิงประโยชน์ใช้สอยด้วย ศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินิ เขียนว่า

“ศิลปกรรมศาสตร์ : ไม่ใช่การศึกษาที่ไร้ประโยชน์ เราสามารถช่วยประชาชนที่เป็นชาวบ้าน ช่วยพัฒนาศิลปะพื้นบ้านให้เป็นอุตสาหกรรมที่มีคุณค่าทางด้านการค้า ทั้งนี้ด้วย Design ที่ดี Technology และ Know-how ที่ถูกต้องทันสมัย ซึ่งมหาวิทยาลัยจะเป็นผู้ supply ให้แก่ชาวบ้านได้ มหาวิทยาลัยต้องร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมเอกชน เพื่อนำความรู้ทางศิลปะการออกแบบ ศิลปศึกษาต่างๆในสาขาที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ สอนและฝึกอบรมไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการผลิตและพัฒนาคุณภาพสินค้า”

นอกจากจะผันถึงบทบาททางสังคมของคณะศิลปกรรมศาสตร์แล้ว ศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินันท์ ยังมองบทบาทของนักศึกษาที่จบไปจากคณะศิลปกรรมศาสตร์ว่า น่าจะมีลักษณะคล้ายๆ กับมนุษย์ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance Man) คือ เป็นผู้ที่รอบรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ทั้งทางด้านชีวิต สังคมและโลก เป็นผู้ที่เข้าใจในศิลปะ เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม วรรณคดีและดนตรี นอกจากนี้จะเป็นผู้ที่มีความรู้แล้ว บัณฑิตของคณะฯควรจะทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตด้วย คุณสมบัติของผู้ผลิตงานศิลปะในทัศนะของศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินันท์ ก็น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะอาจารย์มีวิสัยทัศน์ที่มองไปกว้างไกล บัณฑิตของคณะฯ นอกจากจะเป็นผู้สร้างงานในแขนงที่ตนเชี่ยวชาญแล้ว ยังต้องเป็นผู้ตอบสนองกับสังคมในแง่อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมรดกของชาติอีกด้วย นักศึกษาของคณะฯจะเป็นผู้ดำรงประโยชน์ให้กับสังคม ทั้งทางด้านศิลปะ ผู้ผลิต ผู้รังสรรค์ และผู้อนุรักษ์ไปพร้อมกัน

ที่น่าสนใจก็คือ ศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินันท์ เห็นความเป็นพลวัตของงานศิลปะที่จะต้องก้าวควบคู่ไปกับพัฒนาการของสังคม โดยยอมรับการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็จะต้องระมัดระวังที่จะใช้การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์มิใช่ทำลาย เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์สามารถเดินควบคู่ไปกับงานศิลปะได้เสมอ ตราบใดที่เรารู้จักใช้มันให้เกิดประโยชน์

สำหรับงานละครและการแสดงนั้น ในทัศนะของศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินันท์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ควรเข้าไปมีบทบาทในวงการโทรทัศน์และภาพยนตร์มากขึ้น ควรเข้าไปช่วยยกระดับมาตรฐานการผลิต

“ช่วยยกระดับจิตใจของประชาชนให้สูงขึ้น เพราะชีวิตมนุษย์มีข้ออยู่ที่การกินอยู่หลับนอนเพียงอย่างเดียว มนุษย์ต้องมีเวลาพักผ่อน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการบำรุงจิตใจ จิตวิญญาณของตน ช่วงเวลาเหล่านี้ ศิลปะสามารถเข้ามามีบทบาทช่วยหนุนเกื้อให้ชีวิตมนุษย์เต็มบริบูรณ์ขึ้น”

ฝันสุดท้ายของศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินันท์ คือ อยากจะเห็นโครงการคณะศิลปกรรมศาสตร์ได้รับอนุมัติเป็นคณะอย่างสมบูรณ์แบบ มีอาคารของตนเอง ซึ่งในปัจจุบันคณะศิลปกรรมศาสตร์มีที่ตั้งอยู่ในวิทยาเขตรังสิต มีสิทธิ์และศักดิ์ ที่จะประสิทธิ์ประสาทปริญญาตรีทางการละครอน พัสตราภรณ์ และหัตถอุตสาหกรรม ชาติอยู่แต่สาขารัตนภรณ์ (Jewelry Design) ที่ยังไม่มีความแจ่มแจ้งเกิดขึ้น

ณ ขณะนี้ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มีโรงละครเล็กๆ ที่ยังต้อง “ขอยืม” พื้นที่จากส่วนอื่นของมหาวิทยาลัยมาเพื่อให้นักศึกษาได้ใช้เป็นห้องปฏิบัติการทำงาน ได้แสดงบทบาทเป็นผู้ผลิตผลงานของตนตามอัตภาพ ผลงานละครอนสารนิพนธ์และงานแสดงต่างๆ ของนักศึกษาที่สร้างขึ้นในแต่ละปีก็ยังคงอาศัยพื้นที่ “ขอยืม” เหล่านี้จากหลายๆ แห่ง

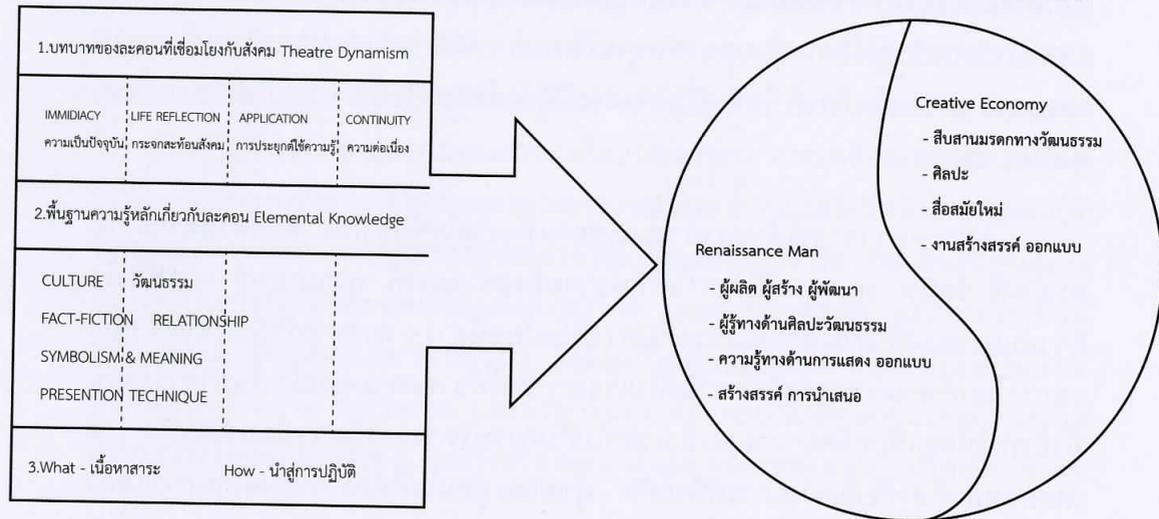
แม้ว่าสภาวการณ์ด้านอาคารและสถานที่จะไม่ใช่อุปสรรค ดังที่ศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินันท์ พยายามชี้ให้เห็นความคิดสร้างสรรค์ ความรอบรู้ ความตั้งใจ ความมุ่งมั่นที่จะสร้างผลงานที่มีค่า มีประโยชน์ต่างๆ ต่างหากที่เป็นปัจจัยสำคัญ แต่การโยกย้ายและการขอยืมสถานที่ไปเรื่อยๆ ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการวางแผน ทั้งยังทำให้สูญเสียทรัพยากรและเสียเวลาไปกับการบริหารและจัดการในแต่ละครั้ง แต่เหตุผลหลักที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้ชมและผู้สนใจที่ต้องการดูผลงานการแสดงของคณะฯ ไม่สามารถหาสถานที่ได้อย่างสะดวก

ศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินันท์ ชี้ให้เห็นศักยภาพหลายประการของคณะศิลปกรรมศาสตร์ สำหรับสาขาการละครอนนั้น ศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินันท์ มองเห็นว่าละครอนต้องมีบทบาทในการชี้นำสังคม โดยจะต้องพยายามยกมาตรฐานงานละครอน ไม่ว่าจะเป็นละครอนเวที ละครอนเด็ก ละครอนเพื่อการศึกษา ละครอนชุมชน ละครอนโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ การที่จะก้าวไปถึงจุดนั้นได้ เราจะต้องจัดหลักสูตร หาหลักการ วิธีจัดการเรียนการสอน เพื่อที่จะสามารถผลิตบัณฑิตออกไปตามที่ผู้ก่อตั้งมุ่งหมายเอาไว้

หลักสูตรของสาขาการละครอนจึงจะต้องเป็นหลักสูตรที่สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นหลักสูตรที่ให้ทั้งความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skill) กับผู้เรียน แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ จะต้องปลูกฝังทัศนคติ (Attitude) ที่ถูกต้องให้กับนักศึกษา นักศึกษาจะต้องสร้างตนเองให้เป็นผู้รอบรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ด้านสังคม ด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง และพร้อมที่จะนำความรู้เหล่านี้ไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับตนเอง ครอบครัวและสังคม

ในการเรียนการสอนของสาขาวิชาการละครอนนั้น เป็นความพยายามที่จะเชื่อมโยงละครอนให้เข้ากับบทบาทของสังคมอย่างใกล้ชิด แผนภูมิที่แสดงต่อไปนี้ ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนละครอน มีผลต่อการที่จะพัฒนา นักศึกษาไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

แผนภูมิ 1 : ความสำคัญและเนื้อหาหลักของละครอนในขบวนการเรียนการสอน

1] บทบาทของละครอนที่เชื่อมโยงกับสังคม (Theatre Dynamism)

ละครอนแตกต่างจากงานศิลปะอื่น ๆ ตรงที่ละครอนเป็นการสื่อสารที่ตรงและใกล้ชิดกับผู้ชมมากที่สุด ละครอนเป็นสื่อที่มีพลังและความดึงดูด ละครอนสร้างความรู้สึกละเอียดอารมณ์ได้ ไม่ว่าผู้ชมจะมีความเข้าใจในสาระหรือเป้าหมายแห่งการสื่อมากหรือน้อยเพียงใด มีผู้ชมน้อยคนที่ชมละครอนแล้วจะไม่มีปฏิกิริยาตอบสนอง

ละครอนจึงมีบทบาทในการสื่ออย่างสูง เป็นการสื่อที่เต็มไปด้วยพลวัต (Dynamism) เป็นการสื่อที่มีการตอบสนอง (Feedback) อยู่ตลอดเวลา นักศึกษาที่เรียนละครอนจะต้องใส่ใจในพลวัตนี้ จะต้องเข้าถึงปัจจัย 4 ประการที่ทำให้บทบาทของละครอนนั้นเชื่อมโยงไปกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอ ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่

1. ละครอนมีความเป็นปัจจุบัน (Immediacy) ที่เกิดขึ้นในขณะใดขณะหนึ่ง มีความสดของการแสดงที่แตกต่างกันไปรอบต่อรอบ ไม่ว่าผู้แสดงจะมีการซักซ้อมอย่างพร้อมเพรียงหรือแม่นยำในจังหวะและการนำเสนอเพียงใด แต่ละครอบการแสดงจะมีความพิเศษ ความเป็นปัจจุบัน และความแตกต่างอยู่ในตัว สิ่งที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ ผู้ชมและปฏิกิริยาของผู้ชมที่จะไม่เหมือนกัน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ละครอนสดใหม่ (Refreshing) มีชีวิตชีวา (Rejuvenating) ในตัวของมันเองเสมอ

2. ละครอน คือกระจกสะท้อนสังคม (Life Reflection) คุณสมบัตินี้เองทำให้ละครอนอยู่หนึ่งไม่ได้ สังคมและชีวิตเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ละครอนก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย ละครอนอาจจะต้องมองเห็นเค้าของความเปลี่ยนแปลงก่อนที่มันจะมาถึงด้วยซ้ำ ละครอนจะต้องตอบรับและตอบสนองสังคม แม้การตอบรับและตอบสนองนั้นอาจไม่สอดคล้อง (synchronize) กับจังหวะการเปลี่ยนของสังคมนัก ในบางยุคบางสมัยสังคมจะเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ขณะที่ผู้สร้างละครอนยังพยายามที่จะทำความเข้าใจกับสังคม และเมื่อเข้าใจแล้วก็ต้องรีบเร่งติดตามสังคมไป บ่อยครั้งละครอนก้าวไกลเกินสภาวะที่แท้จริงของสังคม ละครอนจึงมีบทบาทชี้พยากรณ์หรือกำหนดแนวทางที่สังคมควรเลือกเดิน ด้วยวิธีการสะท้อนความผิดพลาดในอดีต สะท้อนความเป็นไปได้ในอนาคต สะท้อนด้านมืดหรือด้านสว่างที่สังคมอยากซ่อนหรือลืม สะท้อนความทรงจำ ความสุข สะท้อนถึงบทเรียนที่ได้รับ และที่สำคัญละครอนควรปลูกจิตสำนึก ปลูกความคิดสร้างสรรค์ ปลูกพลังที่ซ่อนอยู่ในตัวมนุษย์ให้ลุกขึ้นมาเพื่อต่อสู้ ชำรุดรักษาหรือแสวงหาความหมายให้กับชีวิต

3. ละครอนสามารถนำศิลปะของแต่ละครคนไปประยุกต์ใช้

(Applications) กับงานอื่นได้เป็นอย่างดี ข้อนี้ตรงกับความฝันของศาสตราจารย์ ดร.มัทนี รัตตินันท์ ที่อยากให้นักศึกษาของคณะฯสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนไปใช้กับชีวิตจริง ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพด้านคุณภาพและคุณค่าของชีวิต “นักดนตรี pop ที่ผู้คนนิยม ควรได้รับการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ สังคม ปรัชญา และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผสมผสานกัน เพื่อเป็นศิลปินที่มีคุณภาพ และเป็นปัญญาชนที่เข้าใจสภาพความเป็นจริง สามารถนำดนตรีพื้นบ้านมาสร้างสรรค์ให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ได้” (จาก ความฝันสุดท้ายของข้าพเจ้า มัทนี รัตตินันท์)

ความสามารถในการนำศิลปะที่ตนรอบรู้ไปใช้ ทำให้ละครหรือการแสดงมีบทบาทที่ไม่อยู่นิ่ง ถูกนำไปประยุกต์ดัดแปลงให้เข้ากับความต้องการของสังคม ความต้องการนี้ไม่ใช่เพียงด้านศิลปะเท่านั้น อาจเป็นด้านการศึกษา ด้านพาณิชย์ เศรษฐกิจ ด้านอุตสาหกรรม ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านอื่นๆ อีกมากมาย

4. *พลวัตที่สำคัญของละคร คือ ความต่อเนื่อง (Continuity)*
 ละครเกิดมายาวนานกว่า 2 พันปี และยังมีบทบาทการแสดงมาอย่างต่อเนื่องทุกยุคทุกสมัย เป็นความต่อเนื่องที่ยืนยาวมั่นคงและฝังรากลึกกลงไปในทุกวัฒนธรรมของมนุษย์ ความยั่งยืนนี้คือตัวชีวิตที่บ่งบอกให้เห็นถึงความสำคัญและบทบาทของละครต่อสังคม ทำหน้าที่ถ่ายทอดประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความคิด ความรู้ ให้กับคนรุ่นต่อไป ถ่ายทอดมาตรฐานของจรรยา ศีลธรรม และข้อกำหนด โดยผ่านทางองค์ประกอบต่างๆ ที่เป็นส่วนสำคัญของการแสดง

ลักษณะพิเศษทั้ง 4 ประการของละครจะช่วยทำให้ผู้เรียนละครต้องปรับตัวเองให้เข้ากับยุคสมัยเสมอ ผู้ที่เข้าใจละครจริงๆจะไม่ “หยุดเวลา” ของตนเองอยู่กับรูปแบบหรือสไตล์ใดสไตล์หนึ่งของละคร (อาจจะสร้างความเชี่ยวชาญในสไตล์นั้นได้ เช่น เก่งทางด้านละครคลาสสิกแต่ก็ไม่ควรฝังตนเองอยู่ในยุคนั้นอย่างสิ้นเชิง) แต่จะทำความเข้าใจกับพัฒนาการต่างๆที่เกิดขึ้น และสามารถนำการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นมาใช้กับงานของตน

2] พื้นฐานความรู้หลักเกี่ยวกับละคร (Theatre Elemental Knowledge)

นักศึกษาการละครนอกจากจะต้องเข้าใจลักษณะพิเศษของละคร 4 ประการดังกล่าวข้างต้นแล้ว พวกเขาจะต้องเข้าใจประเด็นพื้นฐานที่เป็นแกนของการเรียนรู้เกี่ยวกับละคร ดังนี้

1. พื้นฐานทางวัฒนธรรม ละครสะท้อนชีวิตจริง วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์สร้างวัฒนธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการดำรงชีวิต สำหรับอธิบายหรือเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ วัฒนธรรมกำหนดวิถีชีวิต กำหนดวิธีการคิดและกรอบของพฤติกรรม กำหนดความผิดถูก ความชอบธรรม สิ่งที่พึงปฏิบัติ หรือไม่พึงปฏิบัติ วัฒนธรรมสร้างรหัส และอธิบายความหมายของทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ มนุษย์ถูกล้อมรอบด้วยวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็สร้างวัฒนธรรมใหม่ๆ ขึ้นมาตลอดเวลา เมื่อวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อมนุษย์ วัฒนธรรมก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งกับละคร ในการศึกษา วัฒนธรรมนักศึกษาก็จะเข้าใจสังคม เข้าใจอิทธิพลของพลังต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ความเข้าใจที่ลึกซึ้งเหล่านี้จะเป็น “สมบัติ” ที่ล้ำค่าที่จะนำไปใช้ในชีวิตจริงต่อไปในอนาคต
2. ความสัมพันธ์ระหว่างความจริงกับนิยาย (Fact-Fiction) มักจะมีความเข้าใจกันผิดๆว่า การสร้างสรรค์คือการใช้จินตนาการสร้างเรื่องราว เหตุการณ์ หรือความคิดใหม่ๆขึ้นมา ที่จริงแล้ว การสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์จะต้องอิงอยู่กับความจริงหรือข้อเท็จจริง (Fact-Based) จะต้องอิงอยู่กับความเป็นไปได้ (Possibility) อิงกับตรรกะ (Logical) อิงกับข้อมูล (Data) และอยู่บนพื้นฐานและหลักการแห่งศิลปะ จินตนาการที่ปราศจากพื้นฐานเหล่านี้มักจะสะเปะสะปะ ล่องลอย ไร้ทิศทาง ไม่อาจจะนำมาเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดประโยชน์ได้ในการเรียนการสอนของคณะศิลปกรรมศาสตร์ นักศึกษาจึงจะต้องทำการค้นคว้าหาความรู้มาประกอบกับงาน

สร้างสรรค์ของตนเสมอ นักศึกษาจะต้องรู้วิธีใช้ข้อมูล หาส่วนที่เป็น Fact ให้มั่นคงก่อนที่จะนำความจริงหรือข้อเท็จจริงเหล่านั้นไปสร้างเป็น Fiction หรือจินตนาการที่สมเหตุสมผลต่อไป

คณะฯ จึงเน้นการทำสารนิพนธ์ (Thesis) ก่อนจะจบการเรียนการสอน เพื่อให้แน่ใจว่า นักศึกษาสามารถจะวิเคราะห์วิจัย เป็น สามารถทำงานทั้งทางด้านทฤษฎีและภาคปฏิบัติประกอบกันไป เราต้องการนักสร้างสรรค์ที่มีหลักการอยู่บนพื้นฐานของความจริง เราต้องการให้การสร้างสรรค์ของนักศึกษาออกไปทำประโยชน์ให้กับสังคม สามารถเข้าไปร่วมกับโครงการใหม่ๆ อย่างเช่น โครงการ Creative Economy ที่จะมีส่วนสร้างสรรค์สังคมอย่างมีความหมายต่อไปในอนาคต

3. อิทธิพลของสัญลักษณ์ ระบบของสัญลักษณ์เป็นระบบของความคิด ระบบของการนำเสนอที่ซับซ้อน ที่ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจและสติปัญญาอย่างลึกซึ้ง โดยตัวของมันเอง “ละครคือสัญลักษณ์” ของชีวิต ละครหยิบส่วนหนึ่งของชีวิต หรือของสังคมมานำเสนอ แต่การนำเสนอที่นั้นถูกจำกัดด้วยขอบเขตของพื้นที่ เวลา ผู้คน สถานการณ์ ดังนั้น ละครจึงต้องอาศัยวิธีคิดในเชิงสัญลักษณ์เพื่อนำเสนอ ละครจะต้องหาวิธีสื่อที่มีอิทธิพลที่ให้ความเข้าใจ ประทับใจ ที่สร้างความรู้สึกลึกๆให้กับผู้ชม ละครจึงใช้ความรู้และความสามารถในทางสร้างสรรค์เพื่อสร้างขนบหรือประเพณีปฏิบัติ (Theatre Conventions) ขึ้นมา เพื่อเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้สร้าง ผู้แสดง และผู้ชม ที่จะสร้างความเข้าใจ ให้ความหมายกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในละคร ประเพณีปฏิบัติของละคร ทำให้โลกแห่งจินตนาการของละครกลายเป็นเรื่องจริง เข้าใจได้ ยอมรับได้ ละครใช้สัญลักษณ์เพื่อประหยัดเวลา สถานที่ สถานการณ์ และรายละเอียดต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง ละครใช้สัญลักษณ์เพื่อช่วยย่อ ดัดทอน สิ่งที่ไม่จำเป็นออกไป เหลือไว้แต่แก่นสำคัญของเรื่อง หรือสิ่งที่เจตนาำเสนอ การใช้สัญลักษณ์แทนคำอธิบายที่ชัดเจนช่วยให้ผู้ชมเกิดจินตนาการต่อเติมส่วนที่ขาดหายไป สร้างเรื่องราวหรือสร้างความเข้าใจ

ใหม่ ไปตามแนวทางหรือกรอบความคิดที่ละคอนต้องการนำเสนอ จินตนาการของผู้ชมทำให้เกิดมิติใหม่ๆ ขึ้นมา อาจเป็นมิติที่เกี่ยวกับสังคม มิติแห่งความเป็นจริง มิติแห่งความฝัน มิติแห่งการสร้างสรรค์ที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้ชมคิด รำลึกถึงประสบการณ์ส่วนตัว (identification) ทำให้เกิดการรับรู้ ความเข้าใจ (knowledge / insight) ความสุข (joy) หรือความหวัง เป็นต้น สัญลักษณ์เป็นเครื่องมืออันทรงพลังที่ละคอนขาดไม่ได้

การเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีคิดในเชิงสัญลักษณ์และนำสัญลักษณ์มาใช้ในการสื่อ เพื่อให้เกิดพลังและประสิทธิภาพจึงกลายเป็นคู่มือสำคัญของนักศึกษาการละครที่จะนำไปใช้ในชีวิตจริง กับงานแทบทุกประเภทที่นักศึกษาสามารถทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ ความสามารถในการใช้สัญลักษณ์ คือกุญแจแห่งความสำเร็จในการสร้างงาน

เทคนิคในการนำเสนอ (Presentation Technique) หัวใจของการเรียนการสอนหลักสูตรการละครคือ ให้นักศึกษาสามารถที่จะนำเสนอผลงานของตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างชัดเจน และที่สำคัญที่สุดของการนำเสนอคือ ความสามารถในการดึงอารมณ์ร่วม (Emotional Connectivity) จากผู้ชม ก่อนจะถึงการนำเสนอหรือก่อนถึงการแสดง นักศึกษาจะต้องเรียนรู้ถึงขบวนการทำงานที่ซับซ้อน เริ่มตั้งแต่การวางกรอบความคิด (Conceptualization) การสร้างบทหรือสคริปต์ขึ้นจากแนวความคิด ความสัมพันธ์ภายนอกและภายในของเรื่องราวและผู้แสดง การดำเนินเรื่อง ตัวละคร สไตส์การแสดง การสร้างองค์ประกอบต่างๆ ของการแสดง การใช้เทคนิคที่เปลี่ยนไปตามการพัฒนาของเทคโนโลยี การบริหารจัดการเกี่ยวกับผู้ที่มีส่วนร่วมในขบวนการหลัก (Production Process) อันได้แก่ ผู้กำกับ ผู้เขียนบท ผู้แสดง ผู้ออกแบบศิลป์ และผู้มีส่วนร่วมอื่นๆ นักศึกษาการละครต้องเรียนรู้ที่จะบริหารคน บริหารเวลา บริหารทรัพยากร บริหารอารมณ์และจังหวะของการนำเสนอ และเพื่อที่จะประสบความสำเร็จทางด้านผู้ชมและการลงทุน ลงแรง นักศึกษาจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการตลาด การบริหาร การเงิน การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และหลักการอื่นๆที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย

3] จากเนื้อหาสาระสู่การปฏิบัติ (From What to How)

ละคอนแบบมาตรฐานที่ได้แนวคิดมาจากอริสโตเติลนั้น จะแนะนำให้วิเคราะห์ บทโดยอาศัยหลักการตั้งคำถามว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ทำไม และอย่างไร (WHO/WHAT/WHERE/WHEN/WHY/HOW) ในฐานะผู้สอนจะเน้นปัจจัยสำคัญ 2 ประการในการทำละคอนและในการนำหลักของละคอนไปใช้ นั่นก็คือ WHAT – อะไร และ HOW – อย่างไร

อะไร – WHAT บอกเป้าหมายและทิศทางให้กับละคอน ให้กับการเรียนการสอนละคอน บอกเนื้อหาและสาระที่จำเป็น “อะไร” ครอบคลุมไปถึงกรอบความคิด ข้อคิด ความหมาย วัฒนธรรม หลักการ เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะทาง Internet “WHAT” กลายเป็นการเรียนรู้ที่ง่ายขึ้นนักศึกษาสามารถค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวเองอย่างรวดเร็ว ความรู้หลายๆเรื่องไม่จำเป็นต้องเอามาสอนกัน อย่างละเอียดในห้องเรียนอีกต่อไป หน้าที่ของผู้สอนมีเพียงการชี้แนะทิศทาง บ่งบอก ความสำคัญของเนื้อหาสาระนั้นๆ เพื่อให้นักศึกษาไปค้นคว้าด้วยตัวเอง

มีคำถามอยู่บ่อยๆว่า เรายังควรสอนประวัติศาสตร์ละคอนหรือไม่ เราควร จะให้นักศึกษาเรียนรู้พัฒนาการของละคอนในแต่ละยุคสมัยหรือไม่ ความรู้พื้นฐาน เหล่านี้เป็นความรู้ที่จำเป็น เป็นความรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของ วิวัฒนาการและรูปแบบต่างๆ ของละคอนชัดเจนขึ้น ช่วยให้เห็นภาพใหญ่ที่สมบูรณ์ มากขึ้น แต่ในยุคนี้ สมัยนี้ ความรู้เหล่านี้สามารถค้นหาได้เอง มีหนังสือใหม่ๆและข้อมูล ใหม่ เพิ่มขึ้นตลอดเวลา นักศึกษาสามารถใช้เทคโนโลยีในการค้นหาเรื่องราวที่ตนสนใจ ได้เอง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การมีวินัย และการมีนิสัยใฝ่รู้จึงเป็นคุณสมบัติสำคัญของ นักศึกษาที่จะเพิ่มเติมเนื้อหาสาระ – อะไร ให้กับตนเอง สิ่งสำคัญไม่ใช่ต้องรู้ว่าอะไรเกิดขึ้นเมื่อไร ที่ไหน อย่างไร แต่อะไรเป็นปัจจัยทำให้สิ่งนั้นยังคงอยู่ หรืออะไรทำให้มันหายไป

สิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับนักศึกษา คือการฝึกฝนลงมือทำ ลงมือปฏิบัติเพื่อที่จะได้ แนวทางการทำงานที่เป็นรูปแบบของตนเอง และเป็นต้นแบบของความสำเร็จต่อไปในอนาคต

อย่างไร – HOW จะสอนให้นักศึกษารู้จักวิธีทำงานอย่างถูกต้องตั้งแต่ยังเรียน อยู่ บอกวิธีการประมวลความคิด ลำดับความคิด วิธีการสร้าง บอกวิธีการแสดง การกำกับ การวางตำแหน่งนักแสดง วิธีพูด การใช้ท่าทาง การหาและสร้างองค์ประกอบ

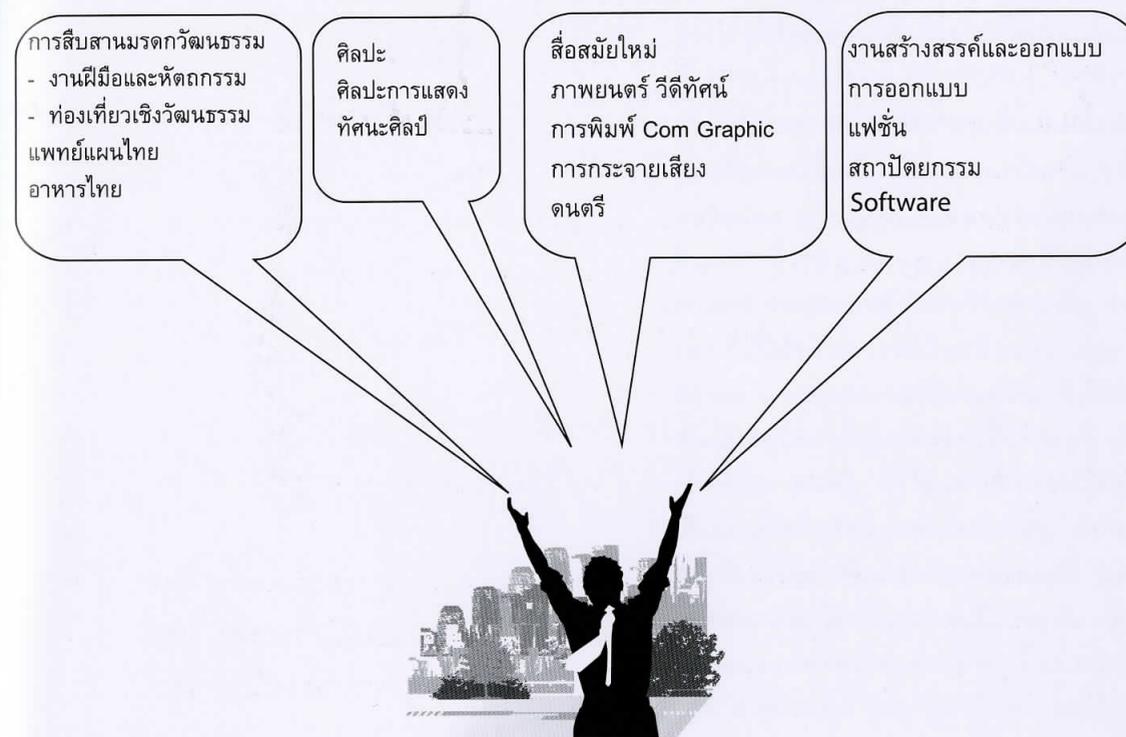
สำคัญทางด้านศิลปะและทางด้านเทคนิค ไปจนถึงความสัมพันธ์ของผู้แสดง ผู้ชม เวที สถานที่แสดง โดยภาพรวม HOW เป็นกระบวนการสร้าง และการจัดการให้ละคอนหรือ งานแสดงเกิดขึ้นมานั่นเอง

4] แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)

หลักการใหญ่ๆของแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ก็คือ ในยุคปัจจุบันเป็น ยุคที่เงินทุนไม่ขาดแคลนอีกต่อไป แต่ผู้ประกอบการทางธุรกิจกำลังเผชิญปัญหาใหม่คือ ปัญหาของการขาดแคลน “ความคิดดีๆที่นอกกรอบการแข่งขัน” เพื่อนำไปลงทุนทำธุรกิจ การแข่งขันในศตวรรษที่ 21 นั้น “ความรู้” อย่างเดียวไม่พอเพียงที่จะใช้แข่งขัน และสร้าง รายได้ให้กับประเทศ แต่จะต้องประกอบด้วย “ความคิดสร้างสรรค์” ของบุคคล กลุ่ม คณะ หรือชุมชนที่รู้ว่าจะนำ “ความรู้” ไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ บริการและนวัตกรรมใน แบบใด

สำหรับประเทศไทย มีการวางขอบข่ายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

แผนภูมิ 2 : ขอบเขตเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทย

เป็นแนวทางที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยบนพื้นฐานการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (skill) การศึกษา (education) การสร้างสรรค์ (creation) การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีของไทย

แนวทางการเรียนการสอนของคณะศิลปกรรมศาสตร์ที่ผู้ก่อตั้งวางเอาไว้ และที่คณาจารย์พยายามที่จะสืบทอด สอดคล้องกับแนวทางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นอย่างดี เป้าหมายของคณะฯ คือการสร้างผู้มีความรอบรู้ มีความเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งจะปรับตัว พัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้เข้ากับความต้องการของยุคสมัย (WHAT) สามารถนำความรู้เหล่านี้มาใช้ (HOW) เพื่อให้เกิดงานสร้างสรรค์ที่มีคุณค่า ทั้งต่อตนและต่อสังคม เรามองเห็นโอกาสอันมหาศาลของนักศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์เมื่อประเทศไทยมุ่งสู่ยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างจริงจัง

มาถึงจุดนี้ คงจะไม่ต้องตอบคำถามว่า “เรียนไปแล้วได้อะไร” แต่จะมีคำถามใหม่เกิดขึ้นคือ “จะพัฒนาตนเองอย่างไรจึงจะเข้าถึงเนื้อหาและเป้าหมายของการเรียนการสอนได้” งานเรียนการสอนคืองานที่อาจารย์กับนักศึกษาต้องพัฒนาร่วมกันอย่างจริงจัง และจริงใจ ตั้งแต่ต้นจนจบ ดังนั้น เมื่อเป้าหมายชัดเจนแล้ว ก็เหลือแต่วิธีการและขบวนการที่ดีที่สุดที่แต่ละคนจะค้นหาเพื่อไปสู่เป้าหมายนี้

“ดนตรีประกอบ การแสดงมหรสพ ของไทย”

อัศนีย์ เปลียนศรี¹

การแสดงของไทยในยุคแรกๆเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยยังคงตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีน จำพวกการรำฟ้อนต่างๆ ต่อมาเมื่อชาวไทยได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในแหลมอินโดจีนหรือบริเวณประเทศไทยในปัจจุบัน จึงได้ประสมประสานกลมกลืนกับชนพื้นเมืองดั้งเดิมตั้งหลักแหล่งขึ้นเป็นเมืองและแคว้นต่างๆ ขึ้นหลายแห่ง ทั้งยังได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งชนชาติมอญและเขมรที่ได้ก่อตั้งอาณาจักรอยู่ก่อนหน้าได้รับไว้ก่อนแล้ว ชาวไทยที่มีนิสัยรักการขับร้องฟ้อนรำ และมีความสามารถในการดนตรีมาแต่เดิม จึงได้เริ่มพัฒนาศิลปะการแสดงของตนขึ้นพร้อมๆ กับการพัฒนาดนตรี ทำให้แทนที่เราจะมีเพียงเสียงดนตรีหรือเสียงการขับร้องเท่านั้น ก็เกิดมีการจับระบำรำฟ้อนเข้ากับเพลงดนตรี และได้พัฒนาต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การแสดงมหรสพของไทยจึงปรากฏขึ้นมากมาย อาทิ ละคอนนอก โขน หุ่นกระบอก หนังใหญ่

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาโทดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์